

Lublin, 24.09.2020

prof. zwyczaj. dr hab. Feliks Czyżewski
profesor emeritus

Ocena osiągnięć naukowych oraz dorobku dydaktycznego, organizatorskiego i popularyzatorskiego dr Moniki Famielec w związku z ubieganiem się o nadanie Jej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo

I. Ocena dorobku naukowego

Dr Monika Famielec od roku 1991 związana z Uniwersytetem Gdańskim, jako studentka studiów rusycystycznych, a następnie, od 1996, jako słuchaczka Filologicznego Studium Doktoranckiego UG, które ukończyła w roku 2000. Przez kolejne dwa lata (tj. od 1. 09. 2000 do 30. 08. 2002) pracowała jako nauczyciel języka angielskiego w Gimnazjum nr 2 w Gdańsku. Od 1. 10. 2002 podjęła pracę naukowo-dydaktyczną w Zakładzie Onomastyki i Historii Języka Rosyjskiego Instytutu Neofilologii i Lingwistyki Stosowanej Akademii Bydgoskiej (przekształconej w 2005 r. na Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) na stanowisku adiunkta (do 30.09. 2018). Od 1.10. 2018 kontynuowała zatrudnienie w tejże jednostce już jako pracownik dydaktyczny na stanowisku starszego wykładowcy (do 30.09. 2019).

W roku 1996 uzyskała stopień magistra filologii rosyjskiej na podstawie rozprawy *Programma obuczenija russkomu jazyku studentow (osnownoj kurs)* napisanej pod kierunkiem dr hab. Marceliny Grabskiej, prof. UG, w Uniwersytecie Gdańskim. O ile tematyka rozprawy magisterskiej dotyczy problemów dydaktyki na poziomie uniwersyteckim, to rozprawa doktorska jest ukierunkowana na problematykę onomastyczną. Dysertacja doktorska zatytułowana *Mikrotoponimia powiatu elckiego*, powstała pod naukowym kierunkiem prof. Krystyny Szcześniak¹, recenzentami zaś byli prof. Michał Kondratiuk (UwB Białystok) i prof. Czesław Łapicz (UMK w Toruniu). Obrona doktoratu odbyła się w 2001 r. na Wydziale Filologiczno-Historycznym Uniwersytetu Gdańskiego (odpis dyplomu na nazwisko Monika Edyta Famielec, a więc inaczej niż we wniosku

¹ K. Szcześniak, *Nazwy miejscowości byłych powiatów goldapskiego i oleckiego* (1994).

habilitacyjnym). Fragmenty rozprawy doktorskiej opublikowała w latach 2003–2011 w kilku artykułach (zob. załącznik *Wykaz publikacji*).

Według wykazu bibliograficznego sporządzonego przez Habilitantkę, dorobek naukowy po uzyskaniu doktoratu (tj. za okres 2001–2018), stanowią: 1 monografia autorska, 25 artykułów naukowych (w tym jeden współautorski), ponadto 1 artykuł złożony do druku w „Studiach Białorutenistycznych”, 9 recenzji i 7 sprawozdań naukowych (w tym jedno współautorskie). W wymienionym tutaj dorobku dr Monika Famielec jako najważniejsze osiągnięcie naukowe wskazuje monografię *Urbanonimy goroda Brieŭsta XX wieka* [*Урбанонимы горада Брэста XX века*].

O znaczeniu i obiegu naukowym prac opublikowanych po doktoracie świadczy to, że Habilitantka zamieszczała je w czasopismach zarówno polskich, o zasięgu międzynarodowym, tj.: „Onomastica”, „Acta Baltico-Slavica”, „Poradnik Językowy”, „Język Polski”, „Slavia Orientalis”, „Studia Wschodniosłowiańskie”, „Białorutenistyka Białostocka”, „Białostockie Archiwum Językowe”, „Studia Białorutenistyczne”, jak i w seryjnych wydawnictwach krajowych i zagranicznych ośrodków uniwersyteckich w Polsce: „Droga ku Wzajemności/Szlach da Uzajemnasci” (Białystok – Grodno), oraz seria „Sławianskije Jazyki” (Uniwersytet Brzeski).

Odrębną i ważną grupę w dorobku naukowym Pani dr Moniki Famielec stanowią artykuły naukowe – rozdziały w wydawnictwach zbiorowych, opublikowane w Polsce (3), na Białorusi (6), i na Łotwie (1).

W wykazie bibliograficznym – sporządzonym przez Habilitantkę – znajdują się prace o charakterze dydaktycznym. Są to: recenzja (1) opublikowana w czasopiśmie „Języki Obce w Szkole” i 4 sprawozdania z serii „Sławianskije Jazyki” stanowiącej cykl konferencji naukowo-metodycznych Uniwersytetu w Brześciu (2007–2013).

Łączny dorobek publikacyjny po doktoracie dr Moniki Famielec obejmuje – według *Wykazu* przedstawionego przez Habilitantkę – 1 monografię autorską i 25 artykułów naukowych oraz – 9 recenzji, – 7 sprawozdań. Nieco inaczej układa się rozkład publikacji w świetle *Wykazu* zamieszczonego w dokumentacji, tj. II. *Wykaz B*: za okres 2004–2016 podano 24 artykuły, zaś w pozycji *Inne publikacje* (tegoż *Wykazu* za lata 2004–2018) – 3.

W rozpatrywanym okresie, tj. od uzyskania magisterium do czasu wystąpienia z wnioskiem o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego (12.04.2019), najwięcej prac ukazało się po obronie doktoratu, tj. – według klasyfikacji podanej w *Wykazie* Habilitantki – 1 monografia i 27 artykułów naukowych wobec 3 artykułów (łącznie 25 stron tekstu) w okresie przed doktoratem. W przesłanej wcześniej dokumentacji brakuje danych

bibliograficznych z tego okresu, stąd, po uzupełnieniu na moją prośbę przez Habilitantkę, przytaczam je tutaj. Są to: *Germanizacja hydronimii w byłym powiecie elckim*, [w:] W. Stępnia-Minczewska (red.), *Młodzi slawiści Kongresowi Slawistycznemu. Materiały z sesji naukowej*, Kraków 1998, s. 17–22; *Возможности обучения взрослых учащихся иностранному языку*, [w:] B. Greszczuk (red.), *Język. Teoria–Dydaktyka*, Rzeszów 1999, s. 343–349; *Hydronimiczne nazwy relacyjne w powiecie elckim*, [w:] Z. Abramowicz, L. Dacewicz, L. Citko (red.), „Studia Slawistyczne” 2: *Nazwy własne na pograniczach kulturowych. Materiały z Międzynarodowej Konferencji Onomastycznej* (Białystok–Białowieża 12–13.06.2000), Białystok 2000, s. 267–278.

Nastąpiło więc zarówno zwiększenie dorobku naukowego, jak i jego zróżnicowanie tematyczne (w przypadku artykułów współautorskich załączone są oświadczenia autorskie i informacje o merytorycznym i procentowym udziale Habilitantki w ich przygotowywaniu).

Pod względem problematyki interesującej Panią dr Monikę Famielec cały Jej dorobek daje się ująć w kilka kręgów tematycznych.

Pierwsza grupa prac dotyczy toponimii, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień mikrotoponimii. O wynikach swoich pierwszych kilkuletnich badań nad tą kategorią nazw własnych Habilitantka informowała w 2004 roku na międzynarodowej konferencji onomastycznej na Białorusi, por. artykuł w materiałach pokonferencyjnych *Mikrotoponimia powiatu elckiego*, [w:] P. M. Козлова (отв. ред.), *Актуальные вопросы славянской ономастики*. [...] 11–12 ноября 2004 г., Homel, s. 185–194. W obrębie tego kręgu tematycznego daje się wyróżnić kilka szczegółowych obszarów badawczych, podjętych i z powodzeniem realizowanych przez Habilitantkę, ważnych dla językoznawstwa ogólnego i językoznawstwa słowiańskiego, a szczególnie dla poznania kontaktów językowych bałtosłowiańskich ze względu na usytuowanie obszaru badawczego w granicach północno-wschodniej Polski.

Rozwój naukowy dr Moniki Famielec jest zatem związany z badaniami nazw własnych na pograniczach słowiańskich i innosłowiańskich. Przedmiotem Jej stałych zainteresowań jest toponimia. W obrębie tego działu jako pierwsze są badania nad mikrotoponimią, późniejsze dotyczą urbanonimii.

Studia nad nazwami własnymi w przestrzeni miejskiej stanowią drugi, po mikrotoponimii, nurt badawczy Habilitantki. Rozwijająca się intensywnie w ostatnich dekadach XX w. – w obrębie onomastyki – nowa dziedzina badań, określana jako urbonimia (i urbanonimia) stała się ważnym przedmiotem badań wielu środowisk

akademickich w Polsce i poza jej granicami. W nurt tych badań włączyła się również Pani Monika Famielec już – jak pokazuje przedstawiona dokumentacja – w latach 2005-2006. Aktywny udział Habilitantki w międzynarodowych konferencjach onomastycznych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień nazw własnych w przestrzeni miejskiej, dowodzi krystalizujących się już w tym czasie Jej zainteresowań urbanonimią. O systematycznym poszerzaniu badań w wymienionym obszarze świadczą liczne omówienia i recenzje publikacji Pani M. Famielec poświęconych nazwom własnym w przestrzeni miejskiej (zob. *Wykaz publikacji*).

Istotny wpływ na kontynuację i poszerzenie spektrum badań nad nazwami miejskimi miało uczestnictwo na międzynarodowych konferencjach onomastycznych organizowanych na Białorusi. Jak wynika z nadesłanych materiałów, dalszą perspektywę badawczą – ukierunkowaną na opis urbanonimów ostatniego stulecia – wyznaczyły Habilitantce zarówno wydane przez prof. Annę M. Miezienko monografie: w 1991 *Урбанонимия Беларусии* (Mińsk) i w 2003 *Имя внутригородского объекта в истории. Об урбанонимах Беларуси XIV – нач. XX в.* (Mińsk), dotyczące urbanonimii Białorusi, jak i konsultacje naukowe z autorką tychże publikacji.

Tematyka badawcza prezentowana w artykułach, recenzjach i omówieniach

Początkowe badania Pani dr M. Famielec dotyczyły nazw miejscowych występujących na pograniczu etnicznym i kulturowym na przykładzie mikrotoponimii powiatu ełckiego (położonego w północno-wschodniej Polsce). Toponimia wymienionego obszaru kształtowała się, szczególnie w odniesieniu do obiektów wodnych, na substracie bałtosłowiańskim. Jednym z aspektów badań Habilitantki w obrębie mikrotoponimów była próba rekonstruowania – z uwzględnieniem substratu bałtosłowiańskiego – nazw terenowych związanych z obiektami wodnymi.

Problematyka mikrotoponimii podjęta przez Panią M. Famielec w dysertacji doktorskiej ukierunkowała dalszy rozwój naukowy na zagadnienia pogranicz etnicznych i kulturowych. Złożoność problemów podjętych w opisie mikrotoponimów występujących na określonym wycinku północno-wschodniej Polski wymagała od Badaczki zastosowania dwóch planów – synchronicznego i diachronicznego, który też jest obecny w dalszych badaniach. Nazwy geograficzne powiatu ełckiego uformowały się – jak przedstawiła to Habilitantka w artykułach – na obszarach niejednorodnych etnicznie. Nazewnictwo, w tym mikrotoponimia wodna, zawiera – jak pokazała analiza prowadzona przez Badaczkę – elementy języków bałtyckich (pruskie i litewskie) i równoległe elementy słowiańskie (ruskie i polskie), a także pozasłowiańskie (germańskie). Posiłkowanie się w opisie

„charakterystyczny dla nazw lokalizujących kierunkowych”(s.160), pokazała na materiale ponad 100 nazw toni przywołanych w artykule *Nazwy toni rybackich wybranych jezior w gminie Elk* (2003). Do pełnego oglądu stanu badań (na tym etapie wydawniczym) zabrakło jednak ważnych metodologicznie prac autorstwa E. Brezy (1974), A. Belchnerowskiej (1994).

Następnym aspektem – wyłaniającym się z lektury artykułów powiązanych tematycznie z problematyką mikrotoponimii – są zagadnienia dotyczące teorii kontaktów językowych. Badania nad nazwami własnymi północno-wschodniej Polski stały się wyzwaniem do podjęcia problematyki interferencji języków niemieckiego i polskiego. Zagadnienie to Habilitantka szczegółowo przeanalizowała, uwzględniając zarówno czynniki ekstralingwistyczne, jak i wewnątrzjęzykowe, por. artykuł *Germanizmy w nazewnictwie powiatu elckiego* (2007). Zastosowaną przez Panią M. Famielec metodę opisu i samą procedurę analityczną, pozwalającą na wyodrębnienie elementów substratowych, uważam za właściwą. Tematykę kontaktów językowych można by poszerzyć o kolejne kwestie dostrzeżone przez językoznawców na obszarach wielojęzycznych pogranicz słowiańskich i innosłowiańskich (por. badania W. Czekmana, E. Smułkowej, J. Riegera i innych).

Innym aspektem badań są relacje między językiem ogólnym a dialektami. Rozpatrując problematykę procesów językowych zachodzących między dwoma współistniejącymi systemami językowymi (języka ogólnopolskiego i dialektu mazowieckiego) na przykładzie nazw terenowych północno-wschodniej Polski Habilitantka wykazała wystarczającą wiedzę w zakresie dialektologii polskiej. Wyniki badań przedstawione w artykule *Charakterystyka językowa materiału onomastycznego (na przykładzie nazw terenowych z powiatu elckiego)* (2011) poświadczają kompetencje Autorki jako slawistki. Stosunkowo dobrze przedstawione zostały złożone i typowe dla gwar północnopolskich zagadnienia fonetyczne, dotyczące spółgłosek wargowych palatalnych i spółgłosek tylnojęzykowych palatalnych (zagadnienie to można by pokazać w szerszym kontekście, odwołując się do literatury przedmiotu zawartej w *Bibliografii dialektologii polskiej*). Autorka właściwie wyjaśniła proces asynchronicznej wymowy wargowych, przywołując dużą grupę toponimów z wargową *p'*, *b'*, *v'*, por. *Pjecuch itd.* (zob. przykłady na s. 61).

Oddzielną grupę tematyczną tworzą publikacje poświęcone szeroko rozumianym zagadnieniom toponimii miejskiej, co Habilitantka szczegółowo pokazała w artykule *Kreacje nazewnicze trójmiejskich osiedli mieszkaniowych* (2016). Wskazała tu na takie sposoby nominacji nazw osiedli, jak „wykorzystywanie nazw ulic”. Jest to według Autorki,

mikrotoponimów metodologią wypracowaną przez szkołę gdańskich onomastów, z prof. Hubertem Górniewiczem na czele, przyniosło właściwe rezultaty naukowe. Wyniki badań Pani Moniki Famielec zostały dobrze ocenione przez profesorów Czesława Łapicza i Michała Kondratiuka, znawców problematyki bałtosłowiańskiej. Jak bowiem wiadomo, nazwy wodne mają szczególną wartość dowodową w dyskusji o etnosie określonych ziem. Wybór opisu hydronimów na konkretnym wycinku północno-wschodniej Polski jako obiektu studiów onomastycznych jest – na tym etapie rozwoju naukowego – atutem pracy badawczej Pani Moniki Famielec. Zagadnienia nazw własnych powstałych na substracie pruskim Habilitantka przedstawiła w artykułach, por. m.in. *Przykłady wpływów bałtyckich w mikrotoponimii powiatu elckiego* (2003), *Wybrane hydronimy powiatu elckiego pochodzenia bałtyckiego* (2004) i *Rzeki Jaćwieży* (2006) (zob. *Wykaz publikacji*)².

Analiza nazw geograficznych – prezentowana w wymienionych publikacjach – pozwala skonstatować, że wiele nazw ma swoje podstawy we wspólnocie bałtosłowiańskiej. Pogranicze bałtosłowiańskie jako przedmiot badawczy u początku rozwoju naukowego Pani M. Famielec to duże wyzwanie, ale i szansa na poznawanie metodologii badania zjawisk językowych na peryferiach etnicznych i kulturowych. Habilitantka, świadoma złożoności badań, podjęła się opisu około 1000 mikropotonimów odzwierciedlających w znacznej części elementy substratowe, por. artykuł *Mikrotoponimia powiatu elckiego* (2004, zob. *Wykaz publikacji*). Do ustalenia etymologii nazw, szczególnie hydronimów, i wykazania ich bałtyckiego substratu, Autorka, wykorzystała – w miarę pełną – literaturę przedmiotu, przywołując nazwiska polskich, litewskich, niemieckich i rosyjskich badaczy. Poprawnie metodologicznie rozpatrzyła problematykę substratu językowego także w artykule *Przykłady wpływów bałtyckich w mikrotoponimii powiatu elckiego* (2004), poddając analizie językowej dziesięć nazw wodnych.

Kolejnym ważnym aspektem badań podjętym przez Panią M. Famielec w okresie przeddoktorskim i częściowo kontynuowanym po roku 2001, a dotyczącym mikrotoponimii, są nazwy własne toni rybackich. Zagadnienia te przedstawiła m.in. w artykule *Nazwy toni rybackich wybranych jezior Pojezierza Elckiego* (2011). Autorka metodologicznie nawiązała do badań nad tą kategorią toponimiczną prowadzonych wcześniej przez H. Górnowicza, E. Jakus-Borkową i K. Szcześniak, zwracając uwagę na specyfikę strukturalną wymienionej grupy mikrotoponimów, przejawiającą się w dominacji wyrażen przyimkowych. Zagadnienie funkcji strukturalnej i gramatycznej określonych przyimków, np. przyimek *na*

² Tam też dane bibliograficzne, podobnie w dalszej części recenzji.

dominująca motywacja na obszarze Gdańska – Sopotu i Gdyni. Zwróciła też uwagę na nominacje z wykorzystaniem motywacji antroponimicznych i toponimicznych. Istotne jest – co warto podkreślić – dostrzeżenie w prowadzonej analizie specyfiki nadmorskiej nominacji opisywanych obiektów.

Zapowiedź nowego kierunku badawczego w dotychczasowej twórczości naukowej Habilitantki, tj. poświęconego urbanonimii Brześcia, znajdujemy w wielu artykułach, por. *Семантика наименований брестских линейных объектов* (2009), *Память города – следы Великой Отечественной войны в названиях брестских улиц* (2015), *Урбанонимная система межвоенного Бреста-над-Бугом* (2016). O zainteresowaniu tematyką nazewnictwa Brześcia świadczą także recenzje i sprawozdania autorstwa M. Famielec, por. *Улицы Бреста рассказывают...* (2008), *Брест в 1919–1939 гг.: документы и материалы* (2010). Badania nad urbanonimią miast Białorusi już od początku XXI w. są przedmiotem studiów onomastów białoruskich, jak i polskich. Spośród dokonań tej ostatniej grupy badaczy przywołajmy pracę Krystyny Szcześniak o historycznych nazwach ulic Grodna (por. tekst w tomie *Polsko-białoruskie związki językowe, literackie i kulturowe*, 2002).

Tematyka urbanonimii Brześcia występuje w publikacjach Pani M. Famielec już w pierwszej dekadzie XXI w., por. *Analiza semantyczna urbanonimów Brześcia w ujęciu historycznym* (2006), *Переименования брестских линейных объектов (1939–1941 гг.)* (2006), *Zmiany w nazewnictwie ulic Brześcia (lata 1941–1944)* (2007), *Лексико-семантический аспект наименований брестских внутригородских объектов* (2008). Opracowany przez Autorkę stan badań nad nazewnictwem miejskim Brześcia, pokazał, że oprócz prac Anny M. Miezienko, *Имя внутригородского объекта в истории. Об урбанонимах Беларуси XIV – нач. XX в.* (2003), nie prowadzono innych badań nad nazewnictwem miejskim, obejmującym ostatnie stulecie. W artykule *Урбанонимная система ...*, Habilitantka wskazała na potrzebę opisu nazw własnych występujących w przestrzeni miejskiej Brześcia ostatniego stulecia (tamże, s. 195).

W opisie urbanonimii istotny jest kontekst kulturowy danego miasta. Z przywołanych w artykule *Культурная жизнь города Бреста-над-Бугом* (2014) danych o instytucjach kultury i obiektach wyznaniowych Brześć jawi się jako typowe miasto pogranicza, konglomerat różnych etnosów, narodowości, języków i wyznań ich mieszkańców (Polacy, Żydzi, Rosjanie, Ukraińcy, należący m.in. do „Proswity”; dodajmy, iż rejon brzeski należy dialektalnie do ukraińskiego narzecza brzesko-pińskiego, zob. AUM II). Brześć

międzywojenny ma charakterystyczną dla miasta strukturą społeczną, w tym ze znacznym odsetkiem miejscowej inteligencji, która w pełni korzysta z instytucji kultury (bibliotek, kin, teatrów itp.). Autorka, przedstawiając Brześć z lat 1919–1939 wykorzystała źródła polskie i rosyjskie/białoruskie. Należy jednak zaznaczyć, że nie wystarczy stwierdzić, iż od 1921 roku miasto uzyskało nową nazwę: Brześć nad Bugiem (tamże, s. 52), Autorka powinna jednak uzupełnić tę konstatację informacją o motywację nowej nazwy. Szerszego kontekstu historycznego wymaga też stwierdzenie Autorki, że na mocy traktatu w Rydze (1921) w skład państwa polskiego weszły zachodnie obwody Białorusi (s. 52).

Zagadnienie nominacji przestrzeni miejskiej Brześcia na różnych etapach jego dziejów podjęła w kilku artykułach. W publikacji *Память города – следы Великой Отечественной войны в названиях брестских улиц* (2015), pokazała sposoby nominacji obiektów noszących imiona bohaterów Związku Radzieckiego. Ustaliła mechanizm przemianowywania nazw w określonych kontekstach politycznych.

Pozostając w obrębie nazw miejskich Brześcia, Pani M. Famielec podjęła w artykule *Эргоурбанонимное пространство города Бреста (на примере наименований салонов красоты)*, (2016) problematykę nazw własnych pozostających w obrębie chrematonimii, ściślej: ergourbanonimii. Wartość tekstu tkwi w pokazaniu procesów onomastycznych zachodzących w przestrzeni miejskiej jako skutków zmian gospodarczych i społecznych na Białorusi po roku 1990. Wyniki badań uzyskane na podstawie analizy nazw obiektów świadczących usługi w zakresie zdrowia i urody są ważne zarówno z punktu widzenia lingwistycznego, jak i kulturoznawczego. Nazewnictwo tej sfery usług (dane z lat 2013–2015) odzwierciedla, z jednej strony, procesy globalizacji, z drugiej – zachowanie elementów lokalnych.

Badania kompleksowe nazw miejskich większych obszarów lub rejonów

Poruszając się nadal w kręgu zagadnień związanych z urbanonimią, Pani M. Famielec podjęła prace konfrontatywne, zestawiając urbanonimię Brześcia z urbanonimią innych miast Białorusi, por. *Главные тенденции в развитии урбанонимии Бреста и Гродно – сопоставительное описание* (2010). Za właściwą uznaje zastosowaną w publikacji metodę analizy nazw miejskich przygranicznych miast Brześcia i Grodna, uwzględniającą semantykę i strukturę mian na tle określonych etapów dziejów omawianych miast: 1. XVI–XVIII w.; 2. XIX–początek XX w.); 3. okres I wojny światowej; 4. okres II RP; 5. okres BSSR: 1939–1941); 6. okres władzy niemieckiej (1941–1944); 7. okres powojenny (czasy ZSRR) i 8. okres

współczesny (Republika Białoruś), (tamże, s. 179). Zastosowana metoda pozwoliła wydobyć podobieństwo i różnice w imiennictwie tychże miast z poszczególnych etapów, np. z okresu 1915–1919 i 1941–1944, tj. czasów okupacji niemieckiej I i II wojny światowej (np. zastępowanie nazw wskazujących na wielokulturowość tychże miast nazwami zawierającymi elementy pruskie (tamże, s. 184–185). Ważność publikacji postrzegam zarówno w zaproponowanej metodzie opisu urbanonimów dwóch miast znajdujących się na peryferiach zachodniej Białorusi, jak i we wskazaniu perspektywy badawczej.

Omówiony wcześniej sposób badania urbanonimii przeniosła Pani M. Famielec na większe obszary. Tak zaprojektowany opis nazw własnych zrealizowała na bogatym materiale z obwodu brzeskiego, zaś wyniki prezentuje w artykule *Семантическая классификация урбанонимов брестской области* (2010), a nie w roku 2009 – jak zaznaczono w *Wykazie publikacji*. Zestawiono tutaj materiał wydobyty z planów (map) 17 miasteczek (nie zaś 16, jak podano na s. 1, zob. s. 193); brakuje też oznaczenia symbolu dla m. Iwancewicy) i następnie sklasyfikowano *propria* – za A. M. Miezienko – według czterech kryteriów (zob. tamże, s. 189).

Odrębnym, lecz marginalnym, nurtem badawczym jest leksykografia języka rosyjskiego. Zagadnienia te prezentowane były w referacie pt. *Nienormatywna leksyka W. Szukszyna a rosyjsko-polski słownik przekładowy* (2007, zob. *Wykaz konferencji*) oraz w recenzjach dwóch słowników: 1. *Słownika rosyjsko-polskiego i polsko-rosyjskiego kompakt plus*, autorstwa S. Chwatow, M. Timoszuk (2005) oraz *Polsko-rosyjskiego słownika nazw własnych*, R. Lewickiego (2008); zob. *Wykaz publikacji*. Habilitantka wskazała na rolę poznawczą słowników jednojęzycznych i dwujęzycznych. Pozostając zaś stale w nurcie onomastycznym, podkreśliła w recenzjach problem nazw własnych (antroponimów i toponimów) w słownikach polsko-rosyjskich.

Wyniki swoich badań Habilitantka prezentowała w pracach ogłaszanych przede wszystkim w języku rosyjskim: artykuły, recenzje, a także monografię, jest to język uprawianej dyscypliny, ale także w języku polskim – jest to Jej język etniczny; w tym ostatnim – 7 artykułów; ponadto jeden tekst został napisany w języku angielskim.

W okresie podoktorskim, tj. w latach 2002–2018, opublikowała – jak wynika z przedstawionego wykazu – łącznie 41 prac: 25 artykułów naukowych, 9 recenzji i 7 sprawozdań.

W tym też czasie Pani dr Monika Famielec przedstawiła rezultaty swoich badań na 18 konferencjach krajowych i międzynarodowych, głównie na Białorusi – 10: Brześć, Grodno, Witebsk; w Polsce zaś w takich ośrodkach naukowych, jak Uniwersytet w

Białymstoku, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie. Udział Habilitantki w konferencjach swojej macierzystej uczelni - Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy na mocy porozumienia z Syberyjskim Uniwersytetem Federalnym w Krasnojarsku miał charakter międzynarodowy. Ponadto odnotować należy – spośród ośrodków akademickich w obrębie Unii Europejskiej – udział w międzynarodowej konferencji onomastycznej na Łotwie, w Rydze, z komunikatem *The urbanonimical system of contemporary city Brest*. Wygłoszone referaty i komunikaty w większości Habilitantka opublikowała w materiałach pokonferencyjnych (zob. *Wykaz publikacji*). Odnotować też należy udział w VI Międzynarodowej Konferencji Naukowej o tematyce wyłącznie rusycystycznej: *Язык, литература и культура России в XXI веке – теория и практика*, z referatem pt. *Nienormatywna leksyka W. Szukszyna a rosyjsko-polski słownik przekładowy* (Kielce 2007).

Podsumowując ten obszar działalności, trzeba stwierdzić, że prezentacji wyników swoich badań Habilitantka dokonywała na różnych – pod względem struktury – forach ogólnopolskich i zagranicznych; były to cykliczne międzynarodowe konferencje naukowo-metodyczne (Brześć), międzynarodowe konferencje slawistyczne o charakterze komparatywnym (Witebsk) czy też sprofilowane jako *Polsko-wschodniosłowiańskie kontakty językowe, literackie i kulturowe* (Olsztyn), ponadto międzynarodowe seminaria naukowe (Bydgoszcz).

Ważne dla kształtowania warsztatu metodologicznego były – jak wynika z nadesłanych materiałów – specjalistyczne konsultacje naukowe w zagranicznych ośrodkach akademickich Brześcia i Witebska, m.in. z zespołem prof. Anny M. Miezienko, kierownikiem Katedry Językoznawstwa Ogólnego Rosyjskiego Uniwersytetu Witebskiego. Konsultacje i spotkania z onomastami ośrodka witebskiego doprowadziły Panią M. Famielec do kontynuacji badań nad nazwami własnymi miast pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego. To właśnie przebadane w historycznej perspektywie nazwy własne w przestrzeni miejskiej dawnych grodów wymienionych ziem przez prof. A. M. Miezienko i przedstawione w monografii rosyjskojęzycznej pt. *Имя внутригородского объекта в истории. Об урбанонимах Беларуси XIV – нач. XX в.*, (Mińsk 2003), stały się impulsem do kontynuacji tego wielkiego zadania przez innych onomastów. Habilitantka wyzwanie to podjęła jako zadanie badawcze, ograniczając jednak opis nazw własnych do kilku miast-grodów dawnego zachodniego pogranicza Księstwa Litewskiego. Można zatem przyjąć, że dokonanie opisu przestrzeni miejskiej Brześcia XX w., ale też fragmentarycznie

Pińska i Grodna, to kontynuacja projektu badawczego przez niesformalizowany międzynarodowy zespół, którego Pani M. Famielec była członkiem.

Wyniki swoich badań Pani dr M. Famielec prezentowała także w ramach programu Erasmus+ w ośrodku akademickim w Tartu (Estonia, 2018).

Sumując, zaproszenia do udziału w międzynarodowych konferencjach organizowanych na Białorusi i Polsce, także w krajach pozastowiańskich (Łotwa, Estonia), wskazują, że Pani dr Monika Famielec jest badaczem dostatecznie znanym w środowiskach akademickich, zaś Jej udział w międzynarodowym zespole onomastów (choć niesformalizowanym umowami), pozwala – jak się wydaje – stwierdzić, że wymóg Rozporządzenia Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego nakładający na osobę ubiegającą się o habilitację obowiązek wykazania się udziałem w projekcie badawczym, w przypadku Pani dr Moniki Famielec został, w świetle informacji zawartych w autoreferacie, spełniony.

Sumując powyższe uwagi, należy stwierdzić, że dorobek naukowy Habilitantki jest znaczny (choć liczbowo skromny), zróżnicowany i systematycznie pogłębiany pod względem metodologicznym. W mojej ocenie uzasadnia on starania Pani dr Moniki Famielec do uzyskania stopnia doktora habilitowanego.

Przywołane tutaj informacje dotyczące wyników badań i form ich prezentacji (publikacje, konferencje itd.) dowodzą, że Pani dr Monika Famielec spełnia wymogi Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 1 września 2011 r. dotyczące uznania międzynarodowego Jej dorobku.

II. Ocena rozprawy habilitacyjnej

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wymaga wskazania przez habilitanta osiągnięcia naukowego, które stanowiłoby podstawę do uzyskania wymienionego w Rozporządzeniu stopnia naukowego. Dr Monika Famielec wskazała monografię *Urbanonimy goroda Bresta XX wieku*. [W oryginale: *Урбанонимы города Бреста XX века*] Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2018, ISBN 978-83-8018-231-8, ss.292 (recenzenci wydawniczy: prof. dr hab. Leonarda Dacewicz (UwB) i prof. dr hab. Michał Sajewicz (UMCS)).

Rozprawa jest dwudzielna. Pierwszą część tworzy tekst główny. Są to: *Wprowadzenie* (s. 7–33), siedem rozdziałów (s. 35–240) oraz *Zakończenie* (s. 231–240).

Drugą część stanowi tekst dodatkowy: *Bibliografia* (s. 241–260), dwa załączniki: 1. załącznik – to wykaz skrótów wykorzystanych słowników i encyklopedii (s. 259–260); 2. załącznik – to spis skrótów źródeł (s. 261–269). Dalszą część tworzy *Indeks urbanonimów* (s. 271–283); w pierwszej kolejności są podane zapisy łacinką (s. 271–276), w drugiej – cyrylicą (s. 276–283). Rozprawę zamyka *Streszczenie* (s. 285–292) w trzech językach: polskim, białoruskim i angielskim. Opiniowana monografia napisana jest w języku rosyjskim będącym językiem specjalności Habilitantki; nazwy własne określające obiekty przestrzeni miejskiej Brześcia przywoływane są – zgodnie z materiałem źródłowym – w językach rosyjskim, polskim, niemieckim, ukraińskim i białoruskim.

1. Przedmiot opisu i cele badawcze. Opiniowaną rozprawę otwiera *Wprowadzenie* (s. 7–33), z niezbyt klarowną kompozycją, utrudniająca wydobyć tych fragmentów monografii, które dotyczą metodologii. Przedmiotem opisu są nazwy własne obiektów znajdujących się w przestrzeni miejskiej Brześcia w okresie ostatniego stulecia. Celem zaś – wskazanie sposobów ich nominacji. To ogólne zadanie, sprowadza Pani M. Famielec do kilku zdań cząstkowych (wymieńmy najważniejsze z pozycji badacza-onomasty), tj.: 1. opracować zbiór urbanonimów Brześcia XX w. (czyli utworzyć kartotekę nazw własnych); 2. ustalić systemy proprialne właściwe dla określonych etapów w dziejach Brześcia i owe cząstkowe zbiory porównać ze sobą; 3. pokazać specyfikę nazewnictwa Brześcia na tle urbanonii przygranicznych miast (s. 10–11). W autoreferacie Habilitantka formułuje te cele niezbyt precyzyjnie: „Podstawowym celem pracy jest kompleksowe, możliwie wyczerpujące, opracowanie urbanonii miasta Brześcia w XX wieku[...]. Monografia stanowi ponadto próbę określenia cech charakterystycznych nazewnictwa ulic i placów miasta, ukazuje sposób kształtowania się tych nazw oraz ich ewolucje zachodzące w związku z wielokrotną zmianą przynależności państwowej badanego obiektu”. Uzasadnieniem realizacji wymienionych celów jest według Habilitantki „niewystarczający stan badań nad dwudziestowieczną urbanonią Brześcia”.

Wyróżnienie przez Autorkę określonych etapów w 100-letnich dziejach Brześcia do pokazania motywacji tworzenia propriów w przestrzeni miejskiej jest słuszne. Wyznaczają je określone wydarzenia polityczne, zmieniające terytorialnie przynależność państwową miasta nad Bugiem (s. 11–12). Habilitantka wyodrębnia sześć etapów dziejów Brześcia: jako pierwszy okres, trwający od początku XX w. do lutego 1919 r. (mimo że miasto pozostaje w granicach Imperium rosyjskiego do lutego 1915 r., następnie, w czasie I wojny

światowej – w strukturach państwa niemieckiego); drugi okres to lata 1919–1939, miasto znajduje się w granicach państwa polskiego; trzeci to okres władzy sowieckiej, lata od 1939 (wrzesień) – 1941 (czerwiec); czwarty okres, niemiecki, lata 1941–1944; piąty okres, czasy ZSRR, lata 1944 (lipiec) – 1991 (wrzesień); szósty okres, etap białoruski, lata 1991–2000 (tamże, s.11).

Do wydzielenia sześciu etapów zastosowano kryterium historyczne. Autorka monografii nie jest historykiem, podobnie jak recenzent, winna jednak w relacjonowaniu faktów historycznych uwzględniać równoległe stanowisko historyków zarówno polskich, jak i białoruskich, rosyjskich i innych. Wykaz literatury zamieszczonej w monografii nie pozwala jednak potwierdzić wymienionego założenia. Brakuje w monografii zarysowania przez Autorkę stanowiska historyków białoruskich w kwestii Brześcia jako odrębnego w stosunku poglądów historyków rosyjskich. Wątpliwości te zdaje się potwierdzać Aleksandr Krawcewicz (Grodno), pisząc: „Podstawowym problemem białoruskiej nauki historycznej jest problem podmiotowości białoruskiej historiografii” (*Problemy ideologiczne białoruskiej historiografii*, „Białostoczczyzna”, 3–4 2004, s. 3).

Propozycję Autorki przeprowadzenia opisu urbanonimów w układzie sześciu etapów uważam za właściwą. Przedstawiony układ opisu nazw miejskich nie wyklucza jednak wprowadzenia innych kryteriów, które pozwoliłyby odpowiedzieć m.in. na pytania o stabilność czy autochtoniczność nazewnictwa.

W tak zarysowany – we *Wprowadzeniu* monografii – układ chronologiczny dziejów miasta (po rozdziale 1., będącym skondensowanym źródłem wiedzy historycznej o Brześciu) Habilitantka wpisała, w kolejnych rozdziałach (rozdz. 2–7) analizę urbanonimów.

2. Baza źródłowa pracy. Informację o podstawie materiałowej rozprawy została podana we *Wprowadzeniu* (graficznie niewyróżniona) na ss. 11–14 oraz w rozbudowanych przypisach (23–43). Liczba i jakość źródeł tutaj przywołanych jest imponująca. Źródłami – stanowiącymi bazę dokumentacyjną rozprawy – są różnego typu i różnej wagi dokumenty znajdujące się w archiwach państwowych i obwodowych Brześcia, Grodna, archiwach określonych instytucji i w zasobach bibliotecznych w Mińsku. Dodatkowym atutem wagi zgromadzonych źródeł są dane kartograficzne, tj. mapy, przewodniki itp. Możliwość oglądu urbanonimów z dalszej perspektywy niż minione stulecie dają Autorce eksцерpty uzyskane m.in. z monografii autorstwa prof. A. M. Miezienko, opublikowanej w roku 2003.

Habilitantka tworzyła bazę źródłową od dłuższego czasu, gromadząc literaturę faktograficzną; niektóre prace z tego zbioru krytycznie, z zachowaniem wymogów

naukowych, recenzowała, por. m.in. *Улицы Бреста рассказывают...*, Тишук П. Н. – „*Studia Wschodniosłowiańskie*” (2008); *Брест в 1919–1939 гг.: документы и материалы*, гл. ред. Е. С. Розенблат – „*Бiałorutenistyka Białostocka*” (2010); *Брест в 1939–1941 гг.: документы и материалы*, гл. ред. Е. С. Розенблат – „*Бiałorutenistyka Białostocka*” (2014), (zob. *Wykaz publikacji*).

Autorka świadoma jest niekompletności źródeł odnoszących się do niektórych, spośród sześciu wyodrębnionych wcześniej okresów dziejów Brześcia (s.14), Przyczynę tego stanu upatruje m.in. w tym, że zostały one w znacznej części wytworzone przez różne organa dynamicznie zmieniającej się – na skutek wydarzeń I i II wojny światowej – władzy wykonawczej i nie zawsze spełniają kryterium porównywalności. Stopień trudności w pozyskiwaniu materiału, tj. ekscerpcji źródeł archiwalnych, przybliżyłoby załączone do monografii kserokopie niektórych dokumentów. Pełny wykaz źródeł, stanowiących podstawę materiałową, znajduje się w załączniku 2 (s. 261–269); umieszczenie skrótów źródeł na tym miejscu, nie zaś w odpowiedniej części *Wprowadzenia*, jest – w moim przekonaniu – mankamentem kompozycyjnym rozprawy.

Utworzona przez Habilitantkę baza źródłowa pozwoliła wyekscerpować 1543 nazwy własne dotyczące przestrzeni miejskiej Brześcia XX w. Wydobyte ze źródeł propria odnoszą się do dziesięciu typów jednostek miejskich obiektów, jakimi są ulice, place, aleje, prospekty, bulwary... (s. 14). Pozytywnie oceniam zestawienie statystyczne urbanonimów wpisane w określone etapy dziejów miasta i wyprowadzone z tego wnioski. W przywoływanych w różnych miejscach monografii statystykach brakuje pełnych informacji o zmieniającym się obszarze miasta, a także o wyraźnie zarysowanym centrum i peryferii.

3. Zagadnienia metodologiczne rozprawy zostały przedstawione we *Wprowadzeniu*, w części zatytułowanej *Tieoretiko-mietodologiczeskiej osnovy issledowanija* (s. 14–20). Są to klarownie wyłożone procedury badawcze, które zasadzają się na propozycjach stosowanych głównie przez onomastów białoruskich, przede wszystkim zaś na koncepcji A. M. Miezienko w zakresie badania urbanonimów, poszerzonej o propozycje M. L. Dorofienko (s. 14–15) i uzupełnionej o rozwiązania metodologiczne polskiej badaczki K. Handke (s. 16). Habilitantka przyjęła zweryfikowaną już w ciągu ostatnich dziesięcioleci przez badaczy nazw miejskich metodę strukturalno-semantyczną. Pierwszym aspektem opisu jest plan semantyczny, następny zaś – strukturalny. Publikacje Pani M. Famielec, zarówno te wcześniejsze – artykuły oraz teksty recenzyjne, jak i opiniowana rozprawa odzwierciedlają metodologię stosowaną głównie przez badaczy białoruskich. Tego stwierdzenia o genezie

metodologicznej nie zmienia, w moim osądzie, fakt wprowadzenia do *Bibliografii* (s. 250–257) licznych prac polskich badaczy urbanonimii (M. Buczyńskiego, H. Górnowicza, K. Handke, E. Rzetelskiej-Feleszko, L. Citko, M. Dendy, A. Myszk). Wydaje się, że w zamyśle Habilitantki praca *Урбанонимы города Бреста XX века* stanowi kolejne ogniwo w cyklu badań nad dwudziestowiecznymi obiektami miejskimi aglomeracji Białorusi. Przy podjęciu takiego założenia wydaje się słuszne zastosowanie przez Autorkę metodologii przyjętej w pracach białoruskich badaczy. Chodzi o to, by wyniki badań uzyskane z analizy przeprowadzonej przez M. Famielec mogły być zestawiane z rezultatami badań osiągniętymi za pomocą tej samej metody badawczej. W moim przekonaniu zabrakło jednak w opiniowanej rozprawie klarownego uzasadnienia wyboru określonej metodologii.

4. Terminologia stosowana w monografii. W tytule rozprawy termin *urbanonimia* wymaga – w świetle stanu badań – pełnego komentarza, którego w opiniowanej monografii brakuje. W literaturze onomastycznej terminy *urbanonimia* i *urbonimia* jako określenia ‘zbioru nazw miejskich’ są używane niekiedy zamiennie. Niektórzy badacze, tacy jak E. Breza (1993) czy A. Siwiec (1998) opowiadali się za terminami *urbonim* i *urbonimia*. Obecnie większość onomastów rozróżnia terminy *urbanonimy* jako ‘nazwy miejskie, np. ulic, placów, dzielnic itp.’ i *urbonimy* ‘nazwy miast’ (Jakus-Borkowa 1989, Gałkowski 2012, Myszk 2016, Mędelka, Sobczak 2018).

Autorka opiniowanej monografii definiuje wprowadzane i stosowane terminy (s. 21–22), odwołując się określonych autorów. Czyniąc przedmiotem badań nazwy własne obiektów przestrzeni miejskiej, wprowadza terminologię stosowaną przez onomastów rosyjskich i białoruskich, a zatem takie pojęcia, jak: *urbanonim/urbonim*; *agoronim* ‘nazwa miejskiego placu’, *hodonim* ‘obiekt liniowy w mieście’, *choronim* ‘nazwa krain’. Zabrakło odniesienia do literatury polskiej, tym bardziej, że w *Bibliografii* Habilitantka zamieściła w miarę wystarczający wykaz prac o charakterze teoretycznym (ponadto warto przywołać słownik onomastyczny A. Gałkowskiego (2012), por. <https://onomastyka.uni.lodz.pl/strona-glowna/terminologia-polska>). W tym ostatnim źródle termin *hodonim* ma szerszy zakres niż w omawianej pracy. W przywołanym *Słowniku* termin *hodonim* to ‘nazwa własna drogi, zwykle miejskiej (ulicy), traktu, także placu, skweru, drogi krajowej, autostrady, tunelu itp.’; nie ma tam natomiast terminu *agoronim*, którym posługuje się – za onomastami wschodniosłowiańskimi – Autorka. W monografii brakuje również pogłębionych zestawień terminologicznych stosowanych przez onomastów polskich i wschodniosłowiańskich. Wprawdzie we *Wprowadzeniu* w podrozdziale 4 (s. 23–29), poświęconym badaniom nad

urbanonimią wschodniosłowiańską, i w podrozdziale 5 (s. 29–31) o urbonimii zachodniosłowiańskiej, Autorka dokonała lakonicznych zestawień terminologicznych (por. np. pojęcie *plateonimia*), jednak nie wyprowadza konkluzji ogólnych.

Część wstępną rozprawy, zatytułowaną *Wprowadzenie*, zamyka informacja o strukturze monografii, którą tworzy siedem rozdziałów oraz *Zakończenie*.

Rozdział 1. *Gorod Brest i goroda sowriemiennoj Bielarusi...* [*Город Брест и города современной Беларуси. Исторический очерк*] (s. 35–59) zawiera informację o historii miasta (od IX do XIX w) (por. przypis 188 na s. 37). Przywołana w tym rozdziale literatura obejmuje głównie prace słownikowe i encyklopedyczne rosyjskie i białoruskie; z prac polskich wymienia się m.in. *Słownik starożytności słowiańskich*, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego...*, *Nazwy miast Polski* (zob. przypisy na s. 44, 46). Informacje dotyczące demografii miasta i okolic podane są w dużym uproszczeniu i głównie w przypisach z odwołaniem się do pojedynczych prac oznaczonych skrótem ГБ, ГМЭ (por. m.in. na s. 41); ten ostatni – został pominięty w *Wykazie skrótów* (s. 259). Pozytywnie oceniam postawę badawczą Autorki, gdy pisze o etymologii miasta Brześć, przywołując różne stanowiska sławistów polskich, rosyjskich i białoruskich (s. 43–46).

Ważne są w opisie urbanonimów informacje dotyczące lokalizacji miast i ich przestrzeni. Autorka wyeksponowała te fakty historyczne z dziejów Brześcia, które zadecydowały o przekształceniu dawnego grodu średniowiecznego w miasto współczesne. Istotne z perspektywy opisu onomastycznego są informacje ekstralingwistyczne, np. o wpływie uruchomienia kolei w 1866 r. na rozwój przestrzeni miejskiej (powstawanie nowych ulic i kolejnych obiektów urbanistycznych). Autorka przywołała odpowiedni cytat ze *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego...*, tłumacząc ten fragment na język rosyjski (czyżby Autorka zakładała, że odbiorcą opiniowanej monografii będzie wyłącznie czytelnik rosyjskojęzyczny, nadto bez znajomości języka polskiego?), zob. s. 59. W sumie informacje zawarte w rozdziale 1. są ogólnym wprowadzeniem w problematykę nominacji przestrzeni miejskiej Brześcia, które szczegółowo są prezentowane w rozdziałach 2–7 (s. 61–230).

Rozdziały 2–7 (s. 61–230). Układ wymienionych sześciu rozdziałów – zróżnicowanych objętościową od około 10.- przez 20.-stronicowe w większości, do około 50.-stronicowego jednego – odpowiada siatce etapów historycznych Brześcia XX wieku (zob. s. 14). Rozdziały 2–7 łączy podobna, trójelementowa kompozycja. Stanowią ją 1.

zwięzła informacja historyczna, 2. słownik nazw własnych przestrzeni miejskiej (*hodonimów*), 3. część opisowa analityczno-syntetyczna (wnioski).

Zasadniczą wartością poszczególnych rozdziałów jest część dokumentacyjna książki. To właśnie *Słownik hodonimów* wraz z poświadczeniem źródłowym dla każdej nazwy decyduje o wartości merytorycznej. W opiniowanej rozprawie, każdy z sześciu rozdziałów jest przyporządkowany do określonego etapu historycznego Brześcia. O rozmiarach tegoż słownika i jego miejscu w opiniowanej monografii świadczą pośrednio dane o liczbie stron, na których znajduje się wykaz propriów. *Słownik hodonimów* dotyczący sześciu etapów dziejów Brześcia, zawarty w rozdziałach 2–7, przedstawia się pod względem objętości następująco: I. lata 1900–1919: s. 124–139; II. lata 1919–1939: s. 72–92; III. lata 1939–1941: s. 100–118; IV. lata 1941–1944: s. 124–139; V. lata 1944–1991: s. 150–191; VI. lata 1991–2000: s. 202–222. Już samo zestawienie wymienionych w poszczególnych rozdziałach słowników hodonimów i porównanie w ich obrębie utrwalonych zapisów nazw własnych obiektów przestrzeni miejskiej Brześcia, pozwala wyprowadzić wnioski o przynależności miasta w danym okresie do konkretnego terytorium państwowego. *Słowniki* z okresów II i IV, zawierające nazwy miejskie utrwalone łacinką, zaś z pozostałych – cyrylicą, odzwierciedlające dawny podział chrześcijańskiej Europy na bizantyjski Wschód i łaciński-rzymski Zachód, umożliwiają – już na tym etapie badań – wskazanie określonych kręgów kulturowych. Szczegółowa analiza graficzna *Słownika* hodonimów z lat 1941–1944, w którym obok dominujących nazw podanych łacinką, występują wariantywne zapisy cyrylicą, pozwala – ogólnie zorientowanemu w historii odbiorcy monografii – wyprowadzić określone wnioski pozajęzykowe. Wszystkie nazwy własne hodonimów zostały podane, co jest dodatkowym atutem monografii, w *Indeksie* (s. 271–283).

Prezentowane w rozdziałach 2–7 słowniki hodonimów są pomocne przy interpretacji nazw własnych zarówno na płaszczyźnie zarówno synchronicznej, jak i – dzięki zastosowaniu odpowiednich symboli graficznych – diachronicznej. Wymieniony sposób zapisu urbanonimów jest atutem opiniowanej monografii.

Wymienione słowniki mają swoje autonomiczne miejsce w opiniowanej rozprawie (zob. uwagi wcześniejsze) i dzięki takiej kompozycji w tekście, pozwalają wyraźniej wyodrębnić charakterystyczne cechy mechanizmów nazewniczych danego okresu. Z informacji o liczbie hodonimów dla poszczególnych etapów dziejów Brześcia, która – według obliczeń Autorki – przedstawia się następująco: I. 1900–1919: 66 nazw (wraz z wariantami), s. 70; II. 1919–1939: 238 nazw (z war.), s. 97; III. 1939–1941: 149 nazw (z war.), s. 122; IV. 1941–1944: 296 nazw (z war.), s. 145; V. 1944–1991: 366 nazw (z war.), s.

190; VI: 1991–2000: 428 nazw (z war.), s. 230, można wyprowadzić określone wnioski. Przywołane dane liczbowe dotyczące urbanonimów pozwalają formułować pytania o mechanizmy kształtowania przestrzeni miejskiej i o sposoby jej nominacji.

Autorka przedstawiła – w swoich szczegółowych analizach – mechanizmy procesów nazwotwórczych, ale – jak się wydaje – nie dostrzegła możliwości zastosowania innych metod do pogłębienia swoich wniosków. Metoda statystyczna w opisie analizowanych tutaj urbanonimów jest jedynie zasygnalizowana (tymczasem w badaniach onomastycznych jest często stosowana, por. m.in. prace K. Skowronek). Znacznie wzrosłaby wartość wniosków wyprowadzanych z analizy materiału przedstawionego w rozdziałach 2–7, gdyby Autorka podjęła kwestię wariantywności urbanonimów.

Zgodnie z przyjętą dla całej pracy metodą semantyczno-strukturalną, w poszczególnych rozdziałach zostały wyodrębnione określone typy nazw wraz z ich pełnym przywołaniem. Całość każdego rozdziału zamykają zwięzłe syntetyczne wnioski.

Sumując dotychczasowe rozważania, stwierdzam, iż wymienione rozdziały (2–7), stanowiące opis urbanonimów sześciu okresów dziejów Brześcia ostatniego stulecia, należy uznać za wartościowe naukowo. Autorka monografii prezentuje bowiem na bogatym materiale rzetelną, metodologicznie poprawną analizę nazw własnych występujących w przestrzeni miasta nad Bugiem. Wnioski wynikające z opisu urbanonimów mają co najmniej dwójaki wymiar: pierwszy – lingwistyczny i drugi – ekstralingwistyczny. W planie pierwszym wskazano na różne pod względem znaczenia i struktury typy nazw własnych; ogólnie zasygnalizowano dominantę jednego spośród kilku typów nazw.

Ukierunkowanie opisu, oprócz planu strukturalno-semantycznego, także na aspekt graficzny propriów poświadczonych w przestrzeni Brześcia to dalszy atut monografii. W planie ekstralingwistycznym zostały zasygnalizowane zjawiska dwujęzyczności i wielojęzyczności (np. w latach 1941–1944 paralelne zapisy hodonimów łacinką i cyrylicą). Pozytywnie ocenić należy wyeksponowanie tzw. przemianowywania obiektów przestrzeni miejskiej warunkowanej względami ideologicznymi. Zagadnienie to ma już bogatą literaturę faktograficzną i metodologiczną (por. wzorcowy opis J. Mędelskiej, M. Sobczaka, dotyczący urbonimii i urbanonimii i wskazujący na skutki sowietyzacji toponimów na obszarach zamieszkałych przez mniejszość niemiecką w Rosji („Slavia Orientalis”, 2018, 2, s. 293–309, 2018, 3, s. 505–515).

Zakończenie (s. 231–240). Wnioski zawarte w *Zakończeniu* są podsumowaniem uwag szczegółowych wyrażonych w rozdziałach 2–7 i są zestawieniem wniosków analitycznych o sposobach nominacji hodonimów w sześciu okresach Brześcia XX w.

Bibliografia (s. 241–260). Literatura przedmiotu (s. 241–257) jest bogata, głównie polsko- i rosyjskojęzyczna; są też pojedyncze prace słownikowe polsko-niemieckie. Bibliografia obejmuje dość szeroki zakres różnych dyscyplin naukowych. Znajdują się tutaj, oprócz prac onomastycznych, głównie z zakresu urbanonimii, publikacje z historii Białorusi, szczególnie Brześcia, i geografii fizycznej, w tym liczne przewodniki turystyczne dotyczące miasta nad Bugiem i innych miast białoruskich i rosyjskich; ogólne prace z zakresu architektury i budownictwa oraz ekonomii miast. Prezentowana literatura, skoncentrowana wokół tematyki przestrzeni miejskiej, uwzględnia najnowsze wyniki badań. Uwagi o pewnej asymetrii ujęć historycznych (zostały podane w części szczegółowej recenzji), nie podważają ogólnej pozytywnej oceny. Literatura zgromadzona w *Bibliografii* podkreśla interdyscyplinarny charakter pracy.

Sumując powyższe rozważania, należy stwierdzić, że rozprawa habilitacyjna Pani dr Moniki Famielec podejmuje zagadnienia teoretyczne zarówno w części dotyczącej stanu badań, jak i w części poświęconej prezentacji koncepcji opiniowanej monografii. Niektóre kwestie związane z problematyką urbanonimii można było pokazać na szerszym planie i konsekwentnie, np. w odniesieniu do metod stosowanych przez polskich badaczy w opisie miejskiej przestrzeni, z pogłębieniem analizy językoznawczej.

Układ treści i kompozycja pracy przemyślana. Niezbyt wyraziście jednak zostały wyeksponowane redakcyjnie części metodologiczne oraz teksty pomocnicze (załączniki).

Konkluzja. Recenzowana rozprawa jest znaczącą pozycją w zakresie urbanonimii pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego. Wartość opiniowanej pracy postrzegam w warstwie dokumentacyjnej. Zgromadzony – z zachowaniem wymogów krytycznej oceny źródeł – duży i zróżnicowany formalnie materiał dokumentujący nazewnictwo miejskie Brześcia XX w. dobrze uzupełnia doprowadzoną do XIX wieku faktografię nazewniczą miasta nad Bugiem. Kolejnym atutem rozprawy jest dokonanie opisu na dwu płaszczyznach: synchronicznej – poprzez przyjęcie zasady autonomicznego opisu urbanonimów przynależnych do określonego etapu dziejowego w historii miasta, i diachronicznej – wskazanie na ciągłość obiektu z determinowaną historycznie nazwą, a następnie pokazanie – uwarunkowanych czynnikami ekstralingwistycznymi i językowymi – mechanizmów nazwotwórczych.

Recenzowana monografia jest znaczącym osiągnięciem naukowo-badawczym w zakresie studiów nad urbanonimią słowiańską i stanowi przesłankę w postępowaniu o przyznanie Pani dr Monice Famielec stopnia doktora habilitowanego.

III. Ocena dorobku dydaktycznego, organizatorskiego i popularyzatorskiego

Dr Monika Famielec, jako adiunkt w Zakładzie Onomastyki i Historii Języka Rosyjskiego UKW, a od 1.10. 2018 jako starszy wykładowca do 30.09. 2019, prowadziła na rusycystyce w ramach swoich obowiązków zajęcia dydaktyczne – na studiach licencjackich i magisterskich. Realizowała różne rodzaje i typy zajęć, w tym ćwiczenia, konwersatoria, wykłady i seminaria. W ramach zajęć obligatoryjnych bądź fakultatywnych na studiach pierwszego i drugiego stopnia prowadziła przedmioty z zakresu językoznawstwa synchronicznego, konfrontatywnego i stosowanego oraz dydaktyki języka rosyjskiego. Obok wymienionych zajęć odrębne miejsce w dydaktyce zajmowała praktyczna nauka języka rosyjskiego (ortografia, pisanie, struktury, konwersacje, biznes). Przywołany wykaz zajęć, ze wskazaniem na wschodniosłowiańską tematykę onomastyczną prowadzonych seminariów, w dużym stopniu współbrzmi z badaniami naukowymi Habilitantki. Doświadczenia dydaktyczne i metodyczne zdobyte w pierwszym okresie pracy zawodowej, tj. w gimnazjum w charakterze nauczyciela języka angielskiego, zaowocowały prowadzeniem seminariów i rosyjsko-angielskiej konfrontacji przekładowej.

Miarą doświadczenia dydaktycznego i naukowego dr Moniki Famielec jest powierzenie Jej seminarium licencjackiego. Tutaj bowiem realizowała autorskie tematy (zob. wyżej). Pod Jej kierunkiem powstało 7 prac licencjackich, zrecenzowała zaś około 30 prac dyplomowych tematycznie powiązanych z zasadniczym nurtem badawczym Habilitantki (por. aspekty polskie i niemieckie w urbanonomii Brześcia).

W kontekście doświadczenia w zakresie kształcenia kadr wymienić trzeba przygotowanie dwóch „recenzji”, tzw. „otzyw” prac kandydackich, wykonanych na prośbę środowiska akademickiego w Mińsku (2005, 2009), por. (Деревяго А. Н., *Ономастическое пространство поэзии XX века: семантика онима, функциональный потенциал*; Голубович Н. В., *Типы и функции вторичной художественной условности в прозе М. А. Булгакова* (zob. załącznik *Wykaz prac*).

Jedną z form działalności dydaktycznej dr M. Famielec jest indywidualna praca ze studentem, konsultacje naukowe ze studentami-referentami, uczestnikami Studenckich Konferencji Naukowych (2017).

Organizacja dydaktyki w przestrzeni Unii Europejskiej to zadanie, które Habilitantka starała się wypełniać poprzez uczestnictwo w konferencjach i seminariach. W tym kontekście przywołać należy Jej udział w tzw. Seminarium Bolońskim zorganizowanym na

Uniwersytecie Gdańskim na temat *Zasad systemu ECTS i jego stosowanie w świetle nowych rozporządzeń* (2012).

Z innych form aktywności dydaktycznej i organizacyjnej o charakterze międzynarodowym przywołać trzeba współpracę Habilitantki ze środowiskiem akademickim Wydziału Filologicznego Uniwersytetu im. A. S. Puszkina w Brześciu (2004, 2016), Instytutu Języka Rosyjskiego im. A. S. Puszkina w Moskwie (2005), a dwa lata później z naukowcami Rosyjskiego Uniwersytetu im. E. Kanta w Kaliningradzie. Pełniąc – w wymienionych ośrodkach – funkcję opiekuna studenckich grup praktyk językowych i naukowo-dydaktycznych, realizowała równoległe zadania dydaktyczne, organizacyjne i naukowe.

Z działalności dydaktycznej w przestrzeni międzynarodowej przywołajmy uczestnictwo Pani M. Famielec z wykładami w Uniwersytecie w Tartu jako realizację programu stypendialnego Erasmus+ (2018).

W ramach międzynarodowej działalności popularyzatorskiej Habilitantki odnotować trzeba współpracę z Biblioteką Narodową Białorusi z udziałem władz Centrum Kultury Białoruskiej przy Ambasadzie Republiki Białorusi i Rzeczypospolitej Polskiej (2012). Uczestnictwo Pani dr M. Famielec w wydarzeniu nt. *Kultury piśmienniczej Cerkwi prawosławnej na Białorusi* ujęte w formule okrągłego stołu zaowocowało m.in. publikacją (zob. *Wykaz publikacji*), a także promocją ludzi nauki polskiego środowiska akademickiego; działalnością popularnonaukową w wymiarze międzynarodowym – to także uczestnictwo Habilitantki w seminarium naukowo-dydaktycznym nt. *Piśmiennictwa słowiańskiego*, współorganizowanym ze środowiskiem akademickim w Krasnojarsku (UG, Gdańsk 2006).

W ramach wymagań i wytycznych ministerialnych o współpracy uczelni z tzw. otoczeniem Pani dr M. Famielec od roku 2014 współpracowała ze szkołami średnimi w Gdańsku. Jako przedstawiciel swojej Uczelni pełnił rolę tzw. obserwatora przebiegu egzaminów maturalnych.

W zakresie popularyzacji wiedzy i zarazem działalności poza Uczelnią odnotować należy udział Pani dr M. Famielec w: 1. Forum Językowym *Znajdziemy wspólny język*, zorganizowanym przez Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne (Gdańsk, 2003); 2. spotkaniu naukowym z referatem pt. *Nazwy terenowe powiatu elckiego jako świadectwo historii regionu* na Wałęckim Uniwersytecie Trzeciego Wieku w Wałczu (2011 r.). Ponadto Habilitantka uczestniczyła w szkoleniu z zakresu prowadzenia dydaktyki w języku obcym

(z języka angielskiego na poziomie C1) w ramach projektu „Innowacyjny Dydaktyk UKW” (od 2018).

Przywołane przykłady działalności na rzecz środowiska stanowią dostateczne uzasadnienie w pozytywnej ocenie całokształtu dorobku, w tym także dydaktycznego, organizatorskiego i popularyzatorskiego Pani dr Moniki Famielec.

Konkluzja

Reasumując powyższe uwagi, stwierdzam, że Pani dr Monika Famielec spełnia wymogi stawiane przez Ustawę pod względem aktywności naukowo-badawczej, a także dydaktycznej, organizatorskiej i popularyzatorskiej.

Droga rozwoju naukowego dr Moniki Famielec rozpoczęła się na Akademii Bydgoskiej, gdzie została zatrudniona na stanowisku adiunkta od 1.10.2002 roku (do 30.09.2005). Po przekształceniu się uczelni w Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy kontynuowała zatrudnienie jako adiunkt w okresie 1.10.2005 do 30.09.2018. Swoją działalność ukierunkowała na pracę badawczą z zakresu onomastyki.

Po uzyskaniu stopnia doktora zwiększyła swój dorobek, poszerzając o jedną monografię i kilkadziesiąt artykułów i recenzji, opublikowanych w wydawnictwach krajowych i zagranicznych.

Wskazaną przez Panią dr Monikę Famielec jako główne osiągnięcie naukowe rozprawę habilitacyjną pt.: *Urbanonimy goroda Briesta XX wieka* [Урбанонимы города Бреста XX века], Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2018, ss. 292, oceniam jako pracę znaczącą w badaniach nad urbanonimią słowiańską. Dostateczne zaś osiągnięcia dydaktyczne (w tym o charakterze publikacyjnym) oraz podejmowane działania organizatorskie i popularyzatorskie stanowią wystarczające uzupełnienie całokształtu dorobku Kandydatki.

Kandydatka spełnia zatem wymagania stawiane w art. 16. ust. 2 pkt 1 i 2 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym... (Dz. U. 2003, nr 65, poz. 595) (wraz z późniejszymi zmianami), w brzmieniu ustalonym Ustawą z dn. 18 marca 2011 r. (Dz. U. 2011, nr 84, poz. 455), oraz Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. nr 196 poz. 1165 oraz na podst. art. 179 ust.1 i ust. 3 pkt 2) litera b) ustawy z dn. 3 lipca 2018. Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U 2018 poz.1669 ze zm.

Elżbieta Czernoch